

Джон Стайнбек - „Благодатният четвъртък“

Когато войната стигна до Монтерей и до улица „Консервна“, в нея взеха участие всички – кой повече, кой по-малко, един с едно, друг с друго. А когато бойните действия приключиха, у всекиго остана да люти по една рана.

Консервните фабрики се сражаваха във войната, като премахнаха ограниченията върху улова на риба и всичката я изловиха. Направиха го от патриотични съображения, но рибата тъй и не се върна. Също като мидите от „Алиса в огледалния свят“ – „изядоха ги всичките завчас“. Същите благородни подбуди изсякоха горите на Запада и сега той трябваше да изпомпва водата от дълбините на калифорнийската земя – това ставаше толкова бързо, че дъждовете не смогваха да наваксат изпомпаното. И ако един ден тук се ширне пустиня, хорските сърца ще бъдат потопени в печал, както стана с улица „Консервна“, когато изловиха, консервираха и изядоха сардините. Бисерносивите консервни фабрики от вълнообразна ламарина замлъкнаха и единственият признак на живот остана обикалящият пазач. Улицата, по която навремето трещяха камиони, сега е тиха и пуста.

Да, войната засегна всекиго. Док беше мобилизиран. С грижата за Западната биологична лаборатория той натовари един свой приятел, известен под името Стария Джингълболикс, и отиде да служи като сержант лаборант в санитарна част по венерическите болести.

Док прие всичко философски. Свободните часове запълваше с неограничени количества държавен алкохол, сприятели се с много хора и не пожела да го повишат. Благодарното правителство задържа Док и след края на войната, за да уреди с него някои инвентарни въпроси – работа, за която го биваше, тъй като сам бе доста допринесъл за бъркотиите. Две години след победата тържествено го уволниха.

Док се завърна в Западната биологична и за да влезе, наложи се да разбие набъбналата от влага врата. Стария Джингълболикс не бе идвал от години. Прах и плесен покриваха всичко. В умивалника се търкаляха мръсни съдове. Инструментите червенееха от ръжда. Клетките и кафезите за живи животни зееха празни.

Док седна на стария си стол и върху раменете му легна тежест. Изруга Стария Джингълболикс, като подбираше на вкус полугласните си отровни думи, след това по навик стана и през стихналата улица се запъти към бакалницата на Ли Чун за бира. Зад тезгяха стоеше добре облечен човек с мексиканска физиономия. Едва сега Док си спомни: Ли Чун вече го няма.

– Бира – поръча Док. – Две кварта.

– Точи се! – отвърна Шефа.

– Мак да се е мяркал насам?

– Беше.

– Кажете му, че искам да го видя.

– Ще му кажа, само че кой иска да го види?

– Кажете му: Док се е върнал.

– Окей, Док – рече Шефа. – Харесва ли ти тая бира?

– Всяка бира ми харесва – отсече Док.

Док и Мак останаха до късно в лабораторията. Бирата се свърши и докато Мак изпълваше изтеклите години с живот, на нейно място изникна кварта „Стари кецове за тенис“.

На всяка крачка личеше промяна. Хората ги нямаше или пък бяха станали други, което почти означаваше, че ги няма. Споменаваха имената им с тъга, дори имената на живите. Гей бил вече на оня свят, убит в Лондон от парче противосамолетен снаряд. Не се

стърпял и по време на една бомбардировка си показал носа да оглежда небесата. С получената застраховка жена му лесно си намерила нов мъж, ала в приюта „Палас“ леглото на Гей си останало непобутнато, такова, каквото било, преди да иде на война – мъничък мавзолей в негова памет. Никому не разрешавали да сядат върху леглото на Гей.

Мак разказа как Хуити Първи се хванал на работа в някаква военна фабрика в Оукланд, на втория ден си счупил крака и три месеца прекарал сред нечувани удобства. В бялото болнично легло се научил да свири на устна хармоника – постижение, с което се хвалеше до края на живота си.

Сега на сцената имаше нов Хуити, Хуити Втори, с когото Мак много се гордеше. Като почнала войната, записал се в Първа морско-пехотна дивизия и го изпратили на бойното поле като подкрепление. След това някой, естествено не Хуити Втори, разказвал, че го наградил с бронзова звезда, но и така да е, той я беше загубил и с нищо не можеше да докаже храбростта си.

Еди останал да работи с Дебелата Ида в кръчмата „Ла Ида“. На медицинския преглед, когато погледнали здравния му картон и разбрали, че не всичко с него е в ред, дошли до заключението, че от дванайсет години Еди фактически е мъртвец. Но Еди бил жив и докато всички други били мобилизирани, той си останал нещо като постоянен барман в „Ла Ида“. Гласнат от известни чувства, изпразнил голямото винено буре в няколко помалки, затегнал им канелките и ги закопал в земята. Сега „Палас“ бил най-добре снабденият приют в цялата област Монтерей.

Някъде към средата на първата кварта „Стари кецове за тенис“ Мак разказа как Дора Флуд умряла в съня си и оставила „Мечешко знаме“ сираче. Скръб преизпълнила сърцата на нейните момичета. Отдали се на женско пиянство – три дни траело, – окачили на вратата надпис „Затворено“, но през стените се чувало как засвидетелстват последна почит на Дора, припявайки на три гласа „Скалата на вековете“, „Заспал в гроба студен“ и „Знам един лазарет, „Сейнт Джеймс“ се той нарича“. Момчетата наистина тъгували, тъгували като койоти.

„Мечешко знаме“ преминало в ръцете на пряката наследница, някаква по-голяма сестра на Дора, която живеела в Сан Франсиско и от години управлявала дома „Полунощна мисия“ на улица „Хауърд“ с доста прилична печалба. Оказало се, че през цялото време тя била невидима съдружничка на Дора и дори диктувала дейността и политиката ѝ. Например, когато Дора поискала да кръсти заведението си „Самотна звезда“ (понеже някога на младини прекарала чуден уикенд във Форт Уърт), сестра ѝ настояла да го нарече „Мечешко знаме“ в чест на Калифорния. Доводът бил, че след като се подвизаваш в един щат, би трябвало поне да го почиташ. В новия занаят сестрата не виждала нещо много по-различно от стария, тъй като и в двата случая живеела с мисълта, че върши общественополезно дело. Можела да съставя хороскопи и само няколко часа след пристигането си взела че превърнала „Мечешко знаме“ в нещо като девическа школа за добри обноски. Казвала се Флора, но веднъж, още в „Мисията“, някакъв скитник с благородни маниери, доизгребвайки супата си, рекъл: „Флора, изглеждате ми повече на фауна“. „О, прекрасно! – казала тя.

– Ще имате ли нещо против, ако приема това име?“ И го приела. Оттогава за всички станала Фауна.

Разбира се, това бяха все тъжни вести, ала имаше и нещо още по-тъжно, което Мак все отлагаше да спомене. Затова разказа на Док за Анри художника.

За съдбата на Анри Мак обвиняваше и себе си. Анри най-сетне построил лодка, безупречна малка лодка с приветлива каюткомпания. Но тя се намирала горе в гората, защото Анри се боял от океана. Лодката се изтягала на бетонните си подпори и Анри бил щастлив. Веднъж, като нямали какво друго да правят, Мак и момчетата му

погодили номер. Скучаели. Слезли до морските скали и напълнили цяла торба с морски жълъди, после ги отнесли горе и ги налепили по дъното на лодката с бързо съхнеш цимент. Анри необикновено много се смутил, още повече че с никого не можел да сподели тревогата си. Може би Док щял да го успокои, ала Док по него време бил в армията. Анри изстъргал жълъдите и боядисал лодката наново, но щом боята изсъхнала, момчетата пак налепили черупки, като сега прибавили и малко водорасли. Когато разбрали какво ще се случи, страшно се засрамили. Анри продал лодката и след двама месеца и четири часа напуснал града. Не можел да се отърве от натрапчивата и ужасяваща мисъл, че нощем, додето спи в нея, лодката му слиза до страховитото море. Мак каза, че Хейзъл бил мобилизиран, макар и никой да не вярваше в това. Служил във войската достатъчно дълго, за да получи чин редник, но взел че попълнил някакъв формуляр и го записали в Калифорнийския университет да следва астрофизика. Три месеца по-късно, когато военновременното обръкване поулегнало, университетските власти го открили. Факултетът по психология искал да го задържи, но това било противозаконно.

Хейзъл често се питал какво по-точно е отишъл да следва. Решил да пита и Док, ала додето Док се върне, всичко успяло да се изпари от паметта му.

Док изцеди последните капки от първата бутилка „Стари кецове за тенис“ и рече:

– За всички каза по нещо, ами с тебе какво се случи, Мак?

– Тук си останах – отвърна Мак, – да поддържам реда.

Да, Мак бе поддържал реда и бе водил спорове около войната с всеки срещнат. Наричаше я Голямата война, но имаше предвид Първата, в която и той се бе сражавал. След войната интересът му се насочи към атомните опити, ала и това беше някак повърхностно, сякаш ставаше дума за Четвърти юли. Нечуваната парична награда, която правителството бе обещало на всеки, който открие уранови залежи, предизвика у Мак верижна реакция и той си купи на старо гайгеров брояч.

Гайгерът почна да бръмчи още на автобусната спирка в Монтерей и Мак тръгна след него – най-напред към Сан Франсиско, после за Мерисвил, Сакраменто, Портланд. Той тъй се вгълби в своите научни интереси, че не забеляза момичето, което пътуваше със същия автобус, тоест забеляза го, но не достатъчно. И като нещо съвсем обикновено за житейския опит на Мак, едното доведе до друго. Момичето пътуваше надалеч – Джаксънвил, Флорида. И Мак би я напуснал още в Такома, ако гайгеровият брояч не го теглеше все на изток. Все в компанията на това момиче, той стигна Салина в Канзас. В един душен и горещ ден момичето замахна да удари една муха в автобуса и счупи ръчния си часовник. Едва тогава Мак разбра, че броячът го е водел подир радиевия циферблат. На неговата възраст романтиката не можеше да бъде достатъчна и скрит под платнището на някакъв среднокалибрен танк, предназначен за Форт Орд, той се завърна в Монтерей с товарен вагон. Мак сияеше от радост, че се е прибрал у дома. От караула на вагона беше спечелил на комар някой и друг долар, почисти приюта „Палас“, посади грамофончета пред входа и заедно с Еди го потегна за посрещането на героите. И когато героите се довлякоха, дръпнаха му незапомнен гуляй.

Над Док и Мак се спусна печал, златна като есенни листа, печал, съставена от равни части „Стари кецове за тенис“ и стари времена, от приятели изгубени и приятели променени. И двамата съзнаваха, че избягват един въпрос, че си разказват дреболии, а главното заобикалят. И ето, най-сетне пресушиха бутилките и въпросът се изправи пред тях. Док започна сравнително смело:

– Какво мислиш за новия собственик на бакалницата?

– Добър е – каза Мак. – Интересен тип. Лошото е там, че втори Ли Чун не може да има... Не помня по-добър приятел от Ли Чун – с болка добави Мак.

– Да, беше и мъдър, и добър – каза Док.

- И хитър – допълни Мак.
- И способен – додаде Док.
- И за колко хора се грижеше – рече Мак.
- И нищо не им вземаше – подметна Док.

Заподхвърляха си Ли Чун като волейболна топка, а спомените им пораждаха добродетели, от които и самият Ли Чун би се изненадал – и сръчност, че и хубост дори. Додето единият разказваше някоя прелестна приказка за сметкаджията китаец, другият нетърпеливо го чакаше да свърши, та да й тури пискюл. От припомненото изникна едно ново, нечовекоподобно същество, един дракон на добротата, ангел на коварството. Досущ по този начин са били създавани боговете. Но бутилката беше празна и празнотата раздразни Мак. Раздразнението се прехвърли и върху спомена за Ли Чун.

– Неговата кожа кучешка, потаен си беше – избухна Мак. – Трябваше да ни каже, че е имал намерение да ликвидира и да се маха. Не постъпи приятелски, всичко сам си уреди и не подири помощ от приятелите си.

– Може би тъкмо от това се е боял – прекъсна го Док. – Ли ми писа какво смята да прави. Но как да го посъветвам, далече бях.

– Човек никога не знае какво мисли един китаец. Кажу, Док, кой можеше да повярва, че плете заговор, както би рекъл ти?

О, цялата история бе потресающа! Ли Чун въртя търговийката си тъй дълго, че никой не бе в състояние да предскаже идването на оня ден, в който би продал своя битпазар. Той бе тъй обвързан с прехраната и облеклото на улица „Консервна“, че го смятаха за неин вечен обитател. Кой би могъл да проследи потайните криволици на неговия парадоксален източен мозък, който, както изглежда, вече с нищо не се различаваше от парадоксалния западен мозък?

Присъщо е на морските вълци, седнали в каютите си, да мечтаят за бакалско дюкянче, далеч от бури и рифове. Ли Чун мечтаеше и прехвърляше сметалото, раздаваше бутилки „Стари кецови за тенис“ и с огромния си нож режеше шунката на тънко. Мечтаеше, но мечтаеше за морето. Плановите си не споделяше с никого, от никого не искаше съвет. Иначе би получил хиляди съвети.

И ето, един ден Ли Чун продаде всичко и си купи шхуна. Искане да пренесе търговията си в Южните морета. Бленуваше за палми и полинезийки. В трюма на шхуната натовари всичките си запаси – всичко: консерви, гумени ботуши, шапки, игли и дребни сечива, фойерверки и календарчета, дори стъклените шкафчета, в които държеше позлатените копчета за ръкавели и запалките. Всичко взе. И когато за последен път го видяха, размахваше синята си моряшка фуражка от капитанския мостик на своя кораб на мечтите. Като заобиколи свирещата шамандура при нос Пинос, шхуната потъна в залеза. И ако по пътя не е загинал, сигурно отдавна вече е там – излегнал се в хамак под платнището на кърмата, а в това време красиви полинезийски момичета с оскъдни одежди се ровят из запасите от консервирани домати и раирани шапки за машинисти.

– А защо постъпи така, как мислиш? – попита Мак.

– Отде да знам – рече Док. – Знаеш ли какво крие човек в главата си? Знаеш ли какво му се ще?

– Няма да е щастлив – отбеляза Мак. – Ще му бъде самотно сред чуждите хора. Знаеш ли, Док, доста съм мислил. Всичко дойде от тия проклети филми. Нали помниш, всеки четвъртък вечер затваряше бакалницата, защото тогава сменяха филма в киното. Не пропускаше филм. Оттам дойде всичко, от филмите. Аз и ти, Док, знаем, че филмите лъжат и как още! Но той няма да бъде щастлив. И ще страда, ще иска да се върне.

– Защо сега и аз не съм при него! – Док огледа съсипаната си лаборатория.

– И мен ми се ще. Но момичетата от южните острови ще го погубят. Вече не е млад, както едно време.

– Да – съгласи се Док. – Ние с теб би трябвало да сме там, при него, да му помогнем, от самия него да го пазим. Питам се, Мак, дали да не ида отсреща за още едно шише, или да си лягам, а?

– Да хвърлим ези-тура!

– Ти хвърли! Ще знам поне какво ще се падне, и без това много не ми се спи.

Мак хвърли монетата и, разбира се, падна се каквото трябва.

– Аз ще ида, Док, ти си стой тука. Ей сегичка ще се върна.

И Мак се върна.